

Florin Daniel MIHAI*

**CONSIDERAȚII ASUPRA AVERII LOGOFĂTULUI MIHAIL
(MIHU)**

Considerations on the properties of chancellor Mihail (Mihu)

Abstract: *This paper analyses the evolution of the assets owned by the Moldavian chancellor Mihail (Mihu) over two well defined periods of time: the period before the reign of Stephen the Great and the years of the rule of the same Moldavian prince. Chancellor Mihail was a powerful boyar and dignitary during the first interval, when he got numerous privileges and properties, but he was also involved in political intrigues that affected his position during the reign of Stephen the Great. He was forced by circumstances to flee to Poland, where he also succeeded to have a remarkable influence through Polish support. Stephen the Great wanted him to return to Moldavia and sent to him four “free passage letters”, but he refused them.*

Keywords: *property, chancellor, Stephen the Great, Moldavia, free passage letters, political question.*

În Moldova primei jumătăți a secolului al XV-lea s-a înregistrat o implicare tot mai pronunțată a boierimii în actul de guvernare, în viața politică a țării, datorată forței financiare și militare ce decurgea din stăpânirea asupra unor întinse domenii, astfel că marii dregători au ajuns chiar să devină arbitrii succesiunii la tronul domnesc. Din această cauză, foarte probabil, s-a înregistrat acea perioadă de instabilitate internă cuprinsă în răstimpul dintre domnia lui Alexandru cel Bun (1400–1432) și cea a lui Ștefan cel Mare (1457–1504), când pe tronul Moldovei s-au succedat nu mai puțin de 8 domnitori în decursul a 25 ani¹.

Unul dintre „majores terrae”² atât de influenți în această perioadă, căruia îi voi acorda atenția cuvenită în rândurile de față, a fost logofătul Mihail sau Mihu, așa cum mai apare menționat în documentele vremii. Acest dregător, care și-a început cariera ca grămătic (25 decembrie 1422) și pisar

* Student în anul al III-lea la Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie a Universității „Dunărea de Jos” din Galați.

¹ *Documente privind istoria României, A. Moldova, veacurile XIV–XV*, vol. I, (1384–1475), București, 1954 (în continuare se va cita *DIR, A, veacurile XIV–XV*).

² *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, coord.: Ovid Sachelarie și Nicolae Stoicescu, București, 1988, p. 281 (în continuare se va cita *Instituții feudale*).

(30 ianuarie 1425–30 mai 1443)³, a fost unul dintre cei mai însemnați boieri moldoveni din prima jumătate a secolului al XV-lea.

Încercarea de a analiza tema din articolul de față este motivată de versatilitatea, abilitatea deosebită a personajului avut în vedere, de rolul pe care el l-a jucat în viața politică a epocii, de felul în care a știut să se facă util autorității centrale și să obțină importante foloase materiale de pe urma activității întreprinse în slujba domniei. Este, de asemenea, interesant de urmărit ce s-a întâmplat cu averea impresionantă a logofătului Mihail după pribegia lui în Polonia⁴, în perioada domniei lui Ștefan cel Mare. Influența logofătului Mihail la curtea domnilor moldoveni din veacul al XV-lea rezultă limpede din sursele documentare contemporane. Astfel, la 6 martie 1443⁵, voievodul Ștefan al II-lea afirma că Miheu/Mihail pisar „ne-a slujit în toate locurile drept și credincios”⁶, ba mai mult, prin documentul emis la 18 februarie 1445⁷, același domnitor îi dăruia boierului „satul Ciumălești, amândouă cuturile, cu moara și cu vama de trecere, pe Siret, și satele lui Ștefan Zugraf de pe Milet [...] precum și seliștea lui Iuga Pățurnicherul”⁸. Un aspect interesant, însă, îl consemnează documentul datat 30 iunie 1453, când Alexandrel vodă îl numea pe Miheu „prieten drept și credincios”⁹, formulă insolită în a exprima fidelitatea boierilor față de domn. Poziția privilegiată în raporturile cu domnia a personajului nostru este consemnată și de un document emis la Suceava, în anul 1455¹⁰, de către Petru Aron, domnul căruia Mihail i-a rămas fidel și pe care l-a urmat în pribegie.

În legătură cu problema posteriorității averii logofătului Miheu, în istoriografia românească nu există o lucrare care să se fi ocupat anume de această chestiune. Totuși, sunt cunoscute două studii cu privire la înaltul dregător, datorate istoricilor Nicolae Grigoraș și Constantin V. Dimitriu: *Logofătul Mihail* (extras din „Studii și cercetări istorice”), respectiv *Un mare boier din prima jumătate a secolului al XV-lea: logofătul Mihail–Miheu*. Aceste două studii reușesc să aducă contribuții și interpretări importante asupra vieții și carierei boierului, dar și referitoare la proprietăților sale. Corpusurile de documente tipărite de-a lungul timpului sub egida Academiei Române¹¹, ori izvoarele anterior adunate și publicate de istoricii Ioan Bogdan¹² și Mihai Costăchescu¹³ se dovedesc în continuare deosebit de

³ *Ibidem*, p. 185.

⁴ Ca urmare a confruntării dintre Petru Aron și Ștefan cel Mare, când, în urma victoriei celui din urmă, logofătul Mihail și rudele sale l-au urmat pe fostul domn al Moldovei în pribegie în Polonia.

⁵ *DIR, A, veacurile XIV–XV*, vol. I, pp. 185-186.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Documenta Romaniae Historica, A. Moldova*, vol. I, București, 1975, pp. 356-357 (în continuare se va cita *DRH, A. Moldova*).

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*, vol. II, pp. 44-45.

¹⁰ *Ibidem*, pp. 68-69.

¹¹ *DRH și DIR*.

¹² Ioan Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, București, 1913.

prețioase în încercarea de a urmări sistematic parcursul ascendent al dregătorului, iar demersul meu se întemeiază prioritar tocmai pe aceste surse de primă mână.

În continuare, intenția mea este aceea de a stabili ce s-a ales de proprietățile logofătului după ce dregătorul a părăsit Moldova, însoțindu-l în pribegie pe Petru Aron. După cum menționa Constantin V. Dimitriu în prefața studiului său despre logofătul Mihail: „momentele istorice rămase în umbră, lipsite încă de lumina documentației, vor fi lămurite [...] când vom putea desgrota și aduna imensul material documentar”¹⁴; am încercat, așadar, să consult izvoarele editate disponibile și să urmăresc firul istoric al evenimentelor. Este îndeobște cunoscut faptul că între Mihail și pe atunci pretendentul Ștefan, fiul lui Bogdan al II-lea, ar fi existat un conflict deschis, pe când cei doi se întâlneau în Țara Românească, prin 1456, prilej în care logofătul, la ordinele domnului Moldovei, Petru Aron, ar fi încercat să-l asasineze pe viitorul domnitor¹⁵. Prin urmare, în prima jumătate a articolului meu voi stabili consistența proprietăților dobândite de logofătul Mihail până la momentul Doljești (12 aprilie 1457)¹⁶, pentru ca apoi să urmăresc deciziile domnitorului Ștefan cel Mare cu privire la averea boierului „cel mai influent din țară”¹⁷ și relațiile domnului cu acesta din urmă, până în 1470, când – dacă acceptăm considerațiile lui M. Costăchescu – logofătul Mihail ar fi revenit în Moldova și ar fi decedat pe meleagurile natale¹⁸.

Potrivit istoricului N. Grigoraș, în sfertul al doilea al veacului al XV-lea „proprietatea funciară boierească [...] a devenit ereditară”¹⁹, astfel că se impune să urmăresc documentele referitoare la bunurile dobândite de tatăl logofătului Mihail, protopopul Iuga²⁰. Așadar, prima atestare documentară a unei proprietăți funciare a lui Iuga datează din vremea domniei lui Alexandru cel Bun, din 16 februarie 1424²¹, când clericul primea satul Buciumeni. Stăpânirea avea să fie confirmată de același domnitor, în 1428²², protopopului Iuga și fratelui acestuia, panul Nan, prilej în care primeau și satul Stănișeni. Cu un an înainte de decesul lui Alexandru cel Bun, la 30

¹³ Mihail Costăchescu, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. I, București, 1931.

¹⁴ Constantin V. Dimitriu, *Un mare boier moldovean din prima jumătate a secolului al XV-lea: logofătul Mihail-Mihu*, București, 1932.

¹⁵ Nicolae Grigoraș, *Moldova lui Ștefan cel Mare*, Iași, 1971, p. 38.

¹⁶ *Ibidem*; Petru Aron era înfrânt și alungat din Moldova.

¹⁷ N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova. Secolele XIV–XV*, București, 1971, p. 279.

¹⁸ M. Costăchescu, *op. cit.*, vol. I, pp. 501-506.

¹⁹ N. Grigoraș, *Instituții feudale din Moldova, I. Organizarea de stat până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, București, 1971, p. 33.

²⁰ I. Bogdan, *op. cit.*, Indice; C. V. Dimitriu, *op. cit.*, *passim*; N. Grigoraș, *Logofătul Mihail*, București, 1945 (extras din „*Studii și cercetări istorice*”).

²¹ *DIR, A, veacurile XIV–XV*, vol. I, p. 48.

²² *Ibidem*, p. 68.

aprilie 1431, la Băscăuți²³, același Iuga primea două sate: Miclea de la Bahna, pe Tutova, și Bălan de la Strâmba.

În anul 1432, Moldova îl pierde pe unul dintre cei mai importanți domnitori din istoria sa, fapt care avea urmări grave asupra stabilității politice interne. Pe fondul asocierilor la tron, a luptelor interne și intrigilor la vârf, se înregistra sporirea influenței boierilor asupra succesiunii la tron, iar practica întreținerii unei „clientele” a domnilor, formată din partizanii proveniți din rândul boierimii, este reflectată de sursele epocii, adică de privilegiile ce le-au fost acordate de autoritatea centrală. Pe firul aceleiași idei a mers istoricul Gh. I. Brătianu: „încă de atunci apar în Moldova seniori de întinse domenii, ca Mihul logofătul [...] ori protopopul Iuga, alt potentat teritorial”²⁴. Ideea de a-i alătura pe cei doi nu este una inedită, deoarece anumite documente ale vremii îi prezintă împreună obținând acte de confirmare și întărire emise de domnie.

La începutul domniei lui Ștefan al II-lea, în 1434, protopopului Iuga îi erau întărite proprietățile dobândite în timpul domniei lui Alexandru cel Bun, deoarece „a mai slujit mai înainte sfântrăposatului părintelui nostru”²⁵, drept pentru care primea și un loc pustiu pe Bașeu și șeliștea numită a lui Oțel. Alături de aceste bunuri funciare, printr-un alt document emis tot la 24 aprilie 1434, lui Iuga i se întărea stăpânirea asupra satelor Togmacești, Ciorsăcești, Radeșani, Mânzați, Temeșești, Strâmba, Lălești și Hălmăjești²⁶. Având în vedere „slujba credincioasă” a tatălui său față de domnie, se putea intui viitoarea carieră strălucită a lui Mihail. Astfel, într-un document emis la 7 decembrie 1436²⁷, în vremea asocierii la tron dintre Iliș și Ștefan al II-lea, apar menționați atât tatăl, cât și fiul: Iuga dobândind alte proprietăți care, după cum se specifică în document, erau „uric cu tot venitul [...] fiului <său> Mihail grămătic”²⁸, iar acesta din urmă ocupând prima sa poziție în cadrul cancelariei domnești, aceea de grămătic. Ulterior, protopopul Iuga și fiul său Mihail primeau în 1439²⁹ confirmări relative la câteva proprietăți deținute împreună: satul Buciumeni pe Șumuz, Cozareuți pe Răut, Jigăreni, Străminoasa, iar unde au fost Temeșeștii amândouă cuturile și satul Mânzați, unde este Toader. Cum începând cu această dată protopopul Iuga nu avea să mai fie menționat în niciun act cunoscut, dacă admitem informațiile susmenționate citate de N. Grigoraș³⁰, toate proprietățile acestuia au revenit fiului său Mihail.

Abilitatea politică și averea dobândită prin moștenire îi îngăduiau boierului acumularea ulterioară de proprietăți, astfel că Miha ajungea

²³ DRH, A. Moldova, vol. I, pp. 151-152.

²⁴ Gh. I. Brătianu, *Sfatul domnesc și Adunarea stărilor în Principatele Române*, București, 1995, p. 118.

²⁵ DIR, A, *veacurile XIV–XV*, vol. I, pp. 109-110.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*, p. 139.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ DRH, A. Moldova, vol. I, pp. 276-277.

³⁰ Faptul că în această perioadă proprietatea funciară devenise evident ereditară.

deținătorul unui domeniu impresionant pentru epoca la care facem referire. Constantin C. Giurescu observa că „încă din prima jumătate a secolului al XV-lea [...] unii mari dregători au averi uriașe”, fiind „bine cunoscut cazul logofătului Mihail, căruia Iliăș și Ștefan îi întăresc, la 1437, peste 50 de sate”³¹. Dacă avem în vedere că Mihail avea să parcurgă o carieră întinsă pe mai bine de 20 de ani, până în 1457, proprietățile deja dobândite prin moștenire și privilegiile domnești îi deschideau calea spre acumularea unui domeniu consistent, aproape fără egal în Moldova veacului al XV-lea.

La numai un an după atestarea documentară în calitate de coproprietar împreună cu tatăl său, Mihu era menționat alături de un anume Tatul, la 3 august 1440, întărindu-li-se satul Măzărești pe Cernu³². Aceasta este prima proprietate a pisarului Mihail dobândită alături de un personaj pe care istoriografia îl ignoră. Sporirea numărului achizițiilor funciare ale boierului moldovean indică un parcurs ascendent în carieră. La 6 martie 1443³³, Ștefan al II-lea voievod îi confirma achiziționarea satului Săseni de la Ivan Boldor, iar pentru a sublinia „buna înțelegere” între cei doi, domnitorul îi dăruia lui Mihu un sat situat „unde a fost Iuga Negru” și o prisacă lângă Săseni, „prisaca lui Vrabie”. Același Ștefan al II-lea, la 14 mai 1443³⁴, 30 mai 1443³⁵, 18 februarie 1445³⁶, 5 aprilie 1445³⁷ și 25 ianuarie 1446³⁸, îi întărea boierului Mihail, devenit logofăt la 29 noiembrie 1443³⁹, mai multe proprietăți cumpărate de la foștii stăpâni (pan Andreico, pan Luca, pan Coste etc.): jumătate din satul Bălăbănești, sate pe Miletin, seliștea Stănigești, seliștea lui Ștefan Zugraf, seliștea lui Iuga Pățurnicherul; totodată, îi dăruia logofătului satul Copoșești cu țarina Lieștilor, seliștele lui Vana Berbeces și Eremia Berchiș, moara de pe Miletin, fostă a lui Ștefan Zugraf, satele Ciumălești, Bârzetea, seliștea lui Gavrilouți „ca să-și întemeieze sat”⁴⁰, satul Vânători pe Bistrița, cărora li s-au adăugat și șase sălașe de țigani: Bârlad, Dumitru, Buzdugan, Coste, Miculiță și Piciorog. Este lesne de înțeles că odată cu avansarea în ierarhia dregătorească, dar și datorită instabilității și slăbiciunii autorității centrale, pe fondul asocierilor repetate la tronul Moldovei, logofătul Mihail a reușit să-și pună în valoare abilitatea politică și să-și exercite (și) în scopuri personale înalta responsabilitate pe care o deținea în Sfatul domnesc.

Perioada care a urmat după 1446 a reprezentat etapa de sporire accentuată a influenței logofătului Mihail în sfera politică, favorizată de

³¹ Constantin C. Giurescu, *Noi contribuții la studiul marilor dregători în secolele XIV–XV*, București, 1925, p. 22.

³² *DIR, A, veacurile XIV–XV*, vol. I, p. 169.

³³ *Ibidem*, p. 185.

³⁴ *Ibidem*, p. 189.

³⁵ *Ibidem*, p. 194.

³⁶ *Ibidem*, pp. 206–207.

³⁷ *Ibidem*, pp. 208–209.

³⁸ *Ibidem*, pp. 213–214.

³⁹ N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători*, p. 279.

⁴⁰ *DIR, A, veacurile XIV–XV*, vol. I, p. 207.

prosperitatea economică asigurată de întinsu-i domeniu feudal, ceea ce l-a determinat pe N. Stoicescu să-l considere „unul dintre cei mai reprezentativi boieri ai vremii sale”⁴¹. Astfel, numărul proprietăților deținute de Mihail avea să crească, ba mai mult, în 1448 Petru al II-lea îi întărea locul morilor domnești de la Baia, ca să-și ridice „mori ori torcărie de lână ori piue de sumane”⁴²; la 22 septembrie, în același an, îi erau întărite satele „unde a fost Draguș Teameș, la gura Studeniței” și „unde a fost Teameș Petru cel Bătrân”⁴³. Seliștile Ivancouți, Pogorilouți și Hatcinți îi erau, de asemenea, întărite la 27 octombrie 1452⁴⁴, după ce fuseseră cumpărate de la panul Manu Globnicovici. Ultimele două acte înregistrate în perioada 1446–1456⁴⁵, cu referire la logofătul Mihail, confirmă influența boierului la curtea domnească, având în vedere că-i erau reconfirmate proprietățile de la Vânători pe Bistrița, Procopeni pe Răut, Izbișcea, Rașcouți, Gavrilouți, Șirăuți, Curtea lui Neagoe, Pârtănoși, Heciul, Pârâul Sec, prisaca Bileac pe Nistru ș. a.

Vârful carierei logofătului Miha avea să fie atins în anul 1456, când dregătorul a fost desemnat să predea primul „haraci” otomanilor și să negocieze cu Poarta: „dacă va putea ceva mai puțin, e bine”⁴⁶. Acest moment este cunoscut sub denumirea de „închinarea de la Vaslui” deoarece, pentru prima oară în istoria sa, Moldova accepta suzeranitatea Porții, deci domnul țării și supușii săi deveneau vasalii sultanului otoman. După momentul ce marca modificarea statutului internațional al Moldovei, competiția pentru tron era tranșată cu destulă rapiditate. Ștefan, fiul lui Bogdan al II-lea, beneficiind de sprijinul militar acordat de domnul Țării Românești, Vlad Țepeș, l-a învins și alungat pe unchiul său, Petru al III-lea Aron (1451–1452; 1454–1455; 1455–1457), în bătălia desfășurată la Doljești (12 aprilie 1457). Preluarea tronului Moldovei de către Ștefan cel Mare, prin forța armelor, a dus la pribegia în Polonia a fostului domn, unde el a fost urmat de mulți dintre boierii–dregători care formaseră Sfatul țării, printre aceștia numărându-se și logofătul Mihail.

Angajamentele asumate prin „închinarea de la Vaslui” au avut consecințe pe termen lung, iar noul domn, Ștefan cel Mare, se vedea obligat să plătească tribut Porții și să-și alinieze politica externă la direcțiile urmate de otomani. În plan intern, se remarcă „inaugurarea unei noi politici de limitare a extinderii funciare absolute”⁴⁷, expresie a politicii progresive de centralizare a principatului și de sporire a autorității domnești. Ștefan cel Mare a adoptat o politică de conciliere cu partizanii fostului domn, invitându-i pe boierii pribegi să revină în țară, promițându-le că aveau să fie

⁴¹ N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători*, p. 279.

⁴² *DIR, A, veacurile XIV–XV*, vol. I, p. 228.

⁴³ *Ibidem*, p. 236.

⁴⁴ *Ibidem*, pp. 252–253.

⁴⁵ *DRH, A. Moldova*, vol. II, doc. 33 și 48, pp. 44–45 și 67–68.

⁴⁶ *Ibidem*, pp. 286–287.

⁴⁷ N. Grigoraș, *Instituții feudale din Moldova*, p. 33.

repuși în drepturi și astfel bunurile confiscate urmau să le fie restituite. Trei dintre pribegi au dat curs chemării domnului și au revenit în țară: Duma Braevici, Stanciul și Costea Danovici, în vreme ce „singur Mihail logofătul pare a fi refuzat toate poftirile domnești”⁴⁸.

„Poftirile domnești” au constat în trimiterea de către domn a patru salvconduce logofătului Mihail. Primul asemenea document a fost redactat la Bacău, la 13 septembrie 1457⁴⁹, Ștefan cel Mare solicitându-i boierului să îndeplinească o anumită „slujbă”, apoi să revină în Moldova, promițându-i că avea să-l „țină în mare cinste și dragoste [...] și, ocinile tale, pe toate ți le-am întors”⁵⁰. Însă logofătul, simțindu-și viața în pericol, a refuzat invitația domnului Moldovei. Astfel, Ștefan cel Mare a dispus preluarea de către alți proprietari a unei părți din averea boierului Mihu: acorda câștig de cauză nepoților lui Stan Poiană, Neagul și Tatul, într-o dispută asupra unor sate de pe Tutova, printre care și satul Timișești, vechiul Temeșești⁵¹, disputat de Stan Poiană cu preotul Iuga, în vremea domniei lui Ștefan al II-lea, când tatăl fostului dregător câștigase pricina în discuție⁵². Ulterior, după cum aflăm dintr-un document emis la Suceava în 1470⁵³, Timișeștii și alte sate de pe Șimuz sau Siret – zone unde logofătul Mihail deținea mai multe proprietăți – erau dăruite de Ștefan cel Mare mănăstirii Neamț.

La 12 ianuarie 1460⁵⁴, domnul Moldovei acorda un al doilea salvconduct pribeagului Mihu, amintind de conflictul din „Țara Basarabilor” și reiterând promisiunea de a-l repune în drepturi pe boier, cu condiția ca acesta să revină în țară și se înfățișeze la scaunul domnesc spre a prezenta „privilegiile în drepturile”⁵⁵ sale. Nici de această dată boierul nu se încumeta să dea crezare spuselor domnitorului, astfel că a refuzat să revină în țară și a rămas în continuare în Polonia, unde deținea o moșie la Lubkovicze și primise de la regele Cazimir al IV-lea Jagiello privilegiul de a practica negoțul cu diverse mărfuri beneficiind de scutire de la plata taxelor vamale⁵⁶. Astfel, nu este de mirare că logofătul Mihail și boierii refugiați la Lwów au menționat ca unic suveran al lor, pe un Evangheliar slavon, pe regele Poloniei⁵⁷. După această dată, averea pribeagului Mihu, confiscată de domnie și oferită înapoi boierului fugăr în schimbul jurământului de credință față de

⁴⁸ C. C. Giurescu, *op. cit.*, pp. 39-40.

⁴⁹ DRH, A. Moldova, vol. II, p. 98.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ *Ibidem*, p. 112.

⁵² DIR, A, veacurile XIV–XV, vol. I, pp. 110-111.

⁵³ DRH, A. Moldova, vol. II, p. 242.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 127.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. II/2, 1451–1510, București, 1891, doc. CV, p. 125, doc. CXI, p. 132.

⁵⁷ P. P. Panaitescu, *Contribuții la istoria lui Ștefan cel Mare*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, seria a III-a, t. XV, 1934, p. 17.

Ștefan cel Mare, începea să se diminueze tot mai mult: domnul dăruia mănăstirii Pobrata moșia Lieștilor, la 18 aprilie 1463⁵⁸.

Un al treilea salvconduct era emis de domn spre a-i îngădui boierului Mihi să revină în țară, însă de această dată doar cu garanția restituirii curții de pe Siret și a două sate, Pîrtănoși și Onțești, precizându-se „dacă vom vedea că ne slujește cu credință, le vom întoarce și altele”⁵⁹. Acest salvconduct a fost emis la solicitarea regelui Poloniei și a unor nobili poloni, dar și la „rugămintea mitropoliților noștri și, după aceea, și a boierilor noștri”⁶⁰, la 28 iulie 1468⁶¹. Se observă limpede că verbul „întoarce” reflectă asumarea de către domn a dreptului de a dispune de proprietățile confiscate, pe care le putea înstrăina sau dona mănăstirilor sau boierilor fideli.

Este cunoscut și un al patrulea salvconduct, emis la 10 august 1470⁶², care a suscitat două ipoteze. Cea dintâi am amintit-o în debutul articolului: M. Costăchescu credea că Mihail logofăt a dat curs bunăvoinței exprimate de domn și alături de rudele sale a revenit în Moldova, unde ar fi decedat⁶³. Cea de-a doua ipoteză aparține istoricului Constantin C. Giurescu, care susținea că boierul Mihi ar fi rămas „în Polonia până la moarte”⁶⁴. Știm cu certitudine că rudele boierului au acceptat să se întoarcă în țară, având în vedere că prin zapisul încheiat la 15 octombrie 1488⁶⁵ Ileana, nepoata lui Coste Andronici, văr al logofătului Mihail, îi vindea chiar lui Ștefan cel Mare două sate pe râul Moldova: Poiana și Danciul. Prin același act de vânzare-cumpărare, domnitorul achiziționa un fost sat deținut de boierul Mihi, Ciorsăcești, și-l dăruia, împreună cu cele două cumpărate de la Ileana, Mitropoliei Moldovei⁶⁶. Documentul din 15 martie 1490⁶⁷, încheiat la vânzarea de către Mărușca, fiica logofătului Mihail și nepoata protopopului Iuga, a satului Buciumeni, achiziționat de Isac vistier „pentru 120 de zloți tătărești”⁶⁸, confirmă fără nicio îndoială faptul că rudele boierului pribeag reveniseră în țară. Prin cel din urmă salvconduct cunoscut, boierului Mihail i se promitea restituirea a doar patru „ocini”: Negoești, Coțești, Pîrtănuși și Valea Seacă⁶⁹.

Cu privire la situația de după 1470 a fostelor proprietăți funciare ale logofătului Mihail, sunt cunoscute date din 1472 relative la stăpânirea de către mănăstirea Pobrata a satelor Tătărani, Iurcani, cu cătunul ce a aparținut Heciului, și Boldești⁷⁰. Pe lângă includerea în domeniul domnesc

⁵⁸ DRH, A. Moldova, vol. II, p. 167.

⁵⁹ DRH, A. Moldova, vol. II, pp. 221-222.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² *Ibidem*, pp. 253-254.

⁶³ M. Costăchescu, *op. cit.*, vol. I, pp. 501-506.

⁶⁴ C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 40.

⁶⁵ DRH, A. Moldova, vol. III, p. 79.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Ibidem*, pp. 130-132.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ *Ibidem*, vol. II, p. 254.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 279; a se vedea și I. Bogdan, *op. cit.*, p. 177.

sau „daniile” acordate mănăstirilor, Ștefan cel Mare a dăruit și unor boieri câteva dintre fostele proprietăți deținute de logofătul Mihail. Astfel, la 7 mai 1473⁷¹ boierul Cîrstea îi vindea lui Dragoș ușar, pentru „170 de zloți tătărești”⁷², satul Ivancăuți, pe care îl primise de la domnitor. La 31 martie 1481⁷³, Ștefan cel Mare îi dăruia tânărului Toma Măjar satul Măzărăiți, în tradiție Măzărești, fostă „ocină” a logofătului Mihail. Sunt și cazuri în care boierii cumpărau foste proprietăți ale logofătului Mihu pentru a le dona mănăstirilor; astfel proceda Ignatie, zis Iuga, care achiziționa satul Șirăuți spre a-l dăruia mănăstirii Putna, după cum rezultă dintr-un act datat 1476⁷⁴. În fine, satul Ciumălești, una dintre cele mai vechi proprietăți ale neamului protopopului Iuga, apare menționat pe la 1546 ca fiind stăpânit de o anume Măria, sora lui Ghidion⁷⁵.

În concluzie, politica de „limitare a extinderii funciare absolute”⁷⁶, pe fondul întăririi autorității centrale din vremea lungii domnii a lui Ștefan cel Mare, a dus la risipirea unuia dintre cele mai întinse domenii boierești din veacul al XV-lea. Dispersarea proprietăților boierului Mihail (Mihu) s-a datorat poziției sale fâțișe de partizan al lui Petru Aron, apoi refuzului pribeagului de a reveni în țară și stabilirii sale în Polonia, unde probabil a obținut naturalizarea și s-a integrat în sânul nobilimii locale, închinându-se regelui Cazimir al IV-lea Jagiello, din partea căruia a beneficiat de privilegii fiscale pentru desfășurarea de activități cu caracter comercial.

⁷¹ DRH, A. Moldova, vol. II, p. 284.

⁷² *Ibidem*.

⁷³ *Ibidem*, pp. 357-359.

⁷⁴ *Ibidem*, pp. 314-315.

⁷⁵ Alexandru I. Gonța, *Documente privind istoria României, A. Moldova. Indicele numelor de persoane*, București, 1995, p. 438.

⁷⁶ N. Grigoraș, *Instituții feudale din Moldova*, p. 33.

BIBLIOGRAFIE

BOGDAN, Ioan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, Atelierele grafice Socec & Co., București, 1931.

BRĂȚIANU, Gheorghe I., *Sfatul domnesc și Adunarea stărilor în Principatele Române*, Editura Enciclopedică, București, 1995.

COSTĂCHESCU, Mihai, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. I, Editura Viața Românească, București, 1931.

DIMITRIU, Constantin V., *Un mare boier moldovean din prima jumătate a secolului al XV-lea: logofătul Mihail–Mihu*, Tipografia Vulturul, București, 1932.

Documente privind istoria României, A. Moldova, veacurile XIV–XV, vol. I, (1384–1475), Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1954.

Documenta Romaniae Historica, A. Moldova, vol. I, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1988.

GIURESCU, Constantin C., *Noi contribuții la studiul marilor dregători în secolele XIV–XV*, Atelierele grafice Socec & Co., București, 1925.

GONȚA, Alexandru I., *Documente privind istoria României, A. Moldova. Indicele numelor de persoane*, Editura Academiei Române, București, 1995.

GRIGORAȘ, Nicolae, *Moldova lui Ștefan cel Mare*, Editura Junimea, Iași, 1971.

IDEM, *Instituții feudale din Moldova, I. Organizarea de stat până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1971.

Instituții feudale din Țările Române. Dicționar, coord.: Ovid SACHELARIE și Nicolae STOICESCU, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1988.

PANAITESCU, Petre P., *Contribuții la istoria lui Ștefan cel Mare*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, seria a III-a, t. XV, 1934.

STOICESCU, Nicolae, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova. Secolele XIV–XV*, Editura Enciclopedică Română, București, 1971.